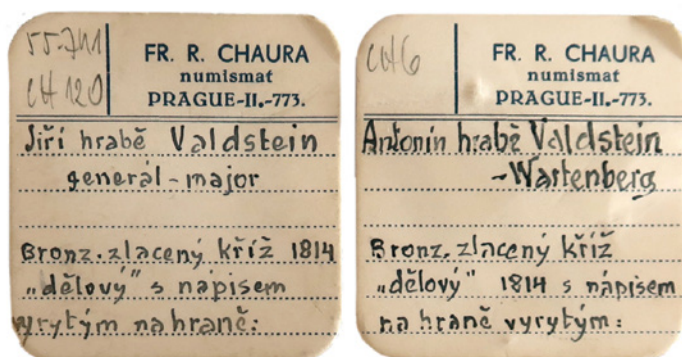

Pozoruhodný „monotematický“ soubor v podobě osmi exemplářů tzv. Dělového kříže, z nichž pět lze spojit s konkrétními osobnostmi, z toho ve dvou případech s významnými českými šlechtici, příslušníky tzv. České šlechtické gardy (*Noblegarde*), shromáždil – podle přiložených původních evidenčních štítků (obr. 1) – František Rudolf Chaura (1841–1910). Sbírání řádů a vyznamenání v době, kdy budoval svoji sbírku, přitom nebylo obvyklé. Faleristika jako sběratelský obor víceméně neexistovala, navíc kupříkladu valná většina rakouských dekorací byla stále udělována, a představovala tak spíše předmět spjatý s osobním životem a zásluhami, případně uchovávaný jako rodinná památka. Platilo to ostatně i o pamětních a záslužných vyznamenáních, která se vztahovala ke konkrétním událostem minulosti a jejichž udělování již bylo ukončeno.

Ucelená část Chaurova faleristického souboru tvořená osmi Armádními kříži z let 1813/1814 je tématem předložené studie.

●□ 1: Evidenční štítky sbírky F. R. Chaury ke dvěma Armádním křížům.

Okolnosti vzniku a popis Armádního kříže

Jednu z nejkrásnějších a ve své době nejrozšířenějších rakouských pamětních a záslužných dekorací představuje Armádní kříž z let 1813/1814, známý též pod „lidovějším“ označením Dělový kříž (*Das Armeekreuz aus den Jahren 1813/1814 genannt Kanonenkreuz*).¹ Byl založen rakouským císařem Fran-

¹ Armádnímu kříži z let 1813/1814 byla i v české odborné literatuře věnována značná pozornost. Uvést lze alespoň základní monografickou práci: MĚŘIČKA, Václav: *Rakouské pamětní kříže z války 1813–1814. Dělový kříž*, Praha 1985 (německá mutace MĚŘIČKA, Václav: *Österreichische Erinnerungskreuze auf den Krieg 1813–1814. Das Kanonenkreuz*, Prag 1987); z četných studií např.: JEDLIČKA, Roman – SEDLÁK, Ladislav F.: *Armádní kříž z let 1813–1814 zvaný Dělový (200. výročí založení)*, Signum VI. řada, č. 6, 2014, s. 261–274; z příslušných pasáží v přehledových publikacích především: MĚŘIČKA, Václav: *Orden und Ehrenzeichen der Österreichisch-Ungarischen Monarchie*, Wien – München 1974, s. 199–206; MĚŘIČKA, Václav: *Rakouská, rakousko-uherská záslužná a pamětní vyznamenání 2*, Praha 1976, s. 6–7. KOLÁČNÝ, Ivan: *Řády a vyznamenání Habsburské monarchie*, Praha 2006, s. 211–214. Nejnovější zahraniční shrnutí obsahuje monumentální dílo: ORTNER, M. Christian – LUDWIGSTORFF, Georg: *Österreichs Orden und Ehrenzeichen II. 2. Die kaiserlich-königlichen staatlichen Auszeichnungen, Ehrenzeichen, Medaillen etc. bis 1918*, Wien 2019, s. 94–109. Z uvedených prací jsou čerpány i obecnější údaje uvedené na následujících stranách.

tiškem I. 13. května 1814 jako vyjádření díky rakouským vojákům, přímým účastníkům bojů proti Napoleonovi v letech 1813 a 1814, a to jak ve vítězných bitvách u Chlumce a Lipska, tak při následném tažení do Francie. Přes pravděpodobný počáteční záměr vytvořit obvyklé vojenské vyznamenání ve více stupních² převážil nakonec návrh nejvyššího komořího Rudolfa hraběte Wrby a vzniklo tak nejen na svou dobu poměrně výjimečné pamětní a záslužné vyznamenání jednotné pro všechny vojáky bez rozdílu postavení, hodnosti, původu apod. Nejvyšší generalita, ba i sám císař je nosili ve stejné podobě jako poslední vojín. Z pohledu příslušníků mužstva šlo bezesporu o výrazně solidární gesto, byť patrně zčásti způsobené pro erár vítanou menší finanční náročností výroby.

Kříž, zhotovený podle výtvarného návrhu dvorního medailéra Johanna Harnische (1777–1826), byl ražený ve vídeňské mincovně z děloviny ukořistěných francouzských děl (odtud také název Dělový). Jde o bronzový tlapatý kříž s rovně zakončenými rameny, se zvýšeným hladkým okrajem a sníženou zrnitou plochou, která byla černě až tmavozeleně lakována. Z plochy plasticky vystupují písmena nápisů v barvě kovu: na aversu je to GRATI / PRINCEPS ET PATRIA / FRANC· / IMP· AUG· (tj. Vděční / panovník a vlast / František / císař vznešený), na reversu EUROPAE / LIBERTATE ASSERTA / MDCCCXIII / MDCCCXIV· (tj. Evropě / svobodu zabezpečivším / 1813 / 1814). Mezi rameny kříže je vložen vavřínový věnec. Vzhledem k obrovskému množství ražených exemplářů se jednotlivé kusy mohou mírně lišit velikostí, která se pohybuje mezi 26 a 28 mm, menší rozdíly jsou patrné i v utváření vavřínového věnce či barvě laku.

Na horním okraji kříže je pevné obloukové ouško se shora vyraženou značkou vídeňské mincovny – dvouhlavým orlem v kosočtverečném poli. Ouškem prochází oválný žlábkovitý prstenec o šířce cca 3 mm a výšce 18–20 mm, kterým byla protažena průvlečná stuha o šířce 38–40 mm, zlatožlutá s černými okrajovými pruhy (v rozložení 12–14/16–12 mm). V této podobě byla dekorace určena k nošení v knoflíkové dírci, poměrně záhy již ale byly stuhy formovány do volných trojúhelníků; v případě, že byl kříž nošen ještě po roce 1840, byla průvlečná stuha nahrazována klasickou rakouskou stuhou trojúhelníkovou. Vzhledem k často dlouhým letům nošení se původní stuhy dochovaly jen vzácně, měnily se či střídaly, vyskytují se tedy i v mírně odlišných šířkách i délkách, odlišnosti lze pozorovat i v odstínech žlutí.

Jedinou zásadní výjimkou co do vzhledu a velikosti se stal kříž určený velitelům tzv. České armády, strážci Napoleonovy porážky u Lipska, polnímu maršálovi Karlu Filipovi knížeti Schwarzenbergovi a oficiálně udělený v den prvního výročí vítězné bitvy 18. října 1814³ při velkých oslavách spojených s vojenskou přehlídkou ve vídeňském Prátru. Je označován jako Velký kovový armádní kříž (*Grosses metallenes Armeekreuz*). Kříž, rovněž ražený z děloviny, je silně

² MĚŘIČKA, V.: *Rakouská, rakousko-uherská záslužná*, s. 7; JEDLIČKA, R. – SEDLÁK, L. F.: *Armádní kříž*, s. 262.

³ Císař ovšem předal polnímu maršálovi Schwarzenbergovi kříž už 20. září 1814 (MĚŘIČKA, V.: *Österreichische Erinnerungskreuze*, s. 34).

zlacený,⁴ má zdvojený okraj, je o poznání větší (průměr 47 mm)⁵ a je uzpůsobený nošení na krku na náhrdelní černo-žluto-černé stuze o šířce 42 mm, závěs v podobě oválného prstence je zdoben vavřínovým listem. Z portrétů knížete Schwarzenberga je zřejmé, že zaujal místo těsně pod límcem, tj. nad Zlatým rounem.⁶ Nápis, obsahově shodné s běžnými exempláři, jsou ozdobně vygravírovány na vyvýšených hladkých obdélníkových ploškách. Unikátní kříž je dnes součástí sbírek Vojenského historického muzea ve Vídni.

Prvním oficiálním dnem udílení Armádního kříže byl stejně jako u kříže Schwarzenbergova 18. říjen 1814, vojáci vídeňské posádky jej ale patrně rovněž obdrželi v jistém předstihu, aby jej mohli mít na uniformě při říjnové přehlídce v Prátru. Kříže však byly vzhledem k obrovskému počtu udělení raženy a udělovány ještě v několika následujících letech, což jistě ovlivnilo i již zmíněné menší rozdíly mezi jednotlivými exempláři.

Nositelé si jej pochopitelně mohli ponechat i po odchodu z armády a nosit i na civilním oděvu. Po úmrtí nositele zůstal kříž v majetku rodiny, samozřejmě nesměl být dále nošen. Portréty významných vojevůdců, důstojníků, šlechticů, ale i fotografie válečných vysloužilců z doby po polovině 19. století dokládají oblibu tohoto vyznamenání ještě dlouho po napoleonských válkách. Váhu, jaká byla Dělovému kříži přisuzována, dokládá kupříkladu známý Deckerův portrét polního maršála hraběte Radeckého z doby kolem roku 1850, kdy se tento nositel řady významných řádů a vyznamenání nechal portrétovat pouze se třemi z nich – Řádem zlatého rouna, čerstvě uděleným velkokřížem Vojenského řádu Marie Terezie (1848) a právě Armádním křížem.

Armádních křížů z let 1813/1814 bylo podle odhadů uděleno mezi 80 a 130 tisíci,⁷ což zhruba odpovídá počtu rakouských vojáků Schwarzenbergovy České armády. Do dnešní doby se jich zachovaly řádově tisíce a jsou součástí většiny faleristických sbírek orientovaných na rakouské dekorace.

Známé jsou i miniatury o průměru kolem 15 mm, zhotovené ze zlaceného bronzu. Jde o víceméně věrné zmenšeniny originálu, včetně černého či tmavozeleného lakování. Typické pro ně je pochopitelné zkrácení nápisů, ze stejného důvodu jsou dlouhé římské letopočty někdy nahrazeny arabskými číslicemi. Vzhledem k tomu, že vzhled miniatur neupravoval žádný předpis,

⁴ Pro symboliku tohoto vyznamenání byl podstatný právě původ bronzoviny z francouzských děl – bezesporu by nebyl problém celý kříž zhotovit ze zlata, podobně jako tomu bylo u Velkého zlatého občanského kříže, který – opět jako jediný – obdržel druhý z dvojice hlavních strůjců Napoleonova pádu, kníže Metternich. Mimo téma našeho článku ponecháváme problematiku méně pravděpodobné existence druhého exempláře Velkého armádního kříže ve zlatě (k tomu JEDLIČKA, R. – SEDLÁK, L. F.: *Armádní kříž*, s. 266).

⁵ Obvykle je uváděn rozměr 45 mm (např. MĚŘIČKA, V.: *Rakouská, rakousko-uherská zasluzná*, s. 7), I. Koláčný má patrně nejpřesnější údaje: 47,28 x 46,46 mm (KOLÁČNÝ, I.: *Řády a vyznamenání*, s. 212), poslední publikace (ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, s. 97) uvádí 47 mm.

⁶ Např. ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, obr. na s. 98.

⁷ ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, s. 96. Jinak se obvykle uvádí zhruba 100 000.

setkáváme se i se zlatými křížky připomínajícími spíše drobný šperk. Oblíbené bylo i vsazování miniaturních křížů do rámečků.

Druhotné úpravy křížů

Snad i proto, že kříž již nebyl dále udělován a neřídil se tudíž tak přísnými regulami jako v případě jiných vyznamenání, nechávali si jej nositelé během doby často i různě upravovat: pozlatit po odstranění nebo opadání laku, opatřit okraje výrazným zlaceným či dokonce zlatým orámováním, které v některých případech mění i tvar kříže na leopoldovský s prohnutými rameny. V tomto případě šlo často i o dodatečné ražby, zčásti již nikoli z děloviny, radikální úpravy mohly proběhnout ale i na původním exempláři. Předpisy dovolovaly i náhradu za ztracený kus za výrobní cenu.

Zajímavou a oblíbenou úpravou původních křížů, která nezasáhla tvar či celkový vzhled, bylo vygravírování jména, případně i hodnosti nebo příslušnosti k jednotce na tři volné hrany kříže. Úpravy v podobě gravírování textu jsou u rakouských dekorací vzácně doloženy,⁸ většinou ale představují formu věnování od spolubojovníků, důstojnického sboru, štábu apod. Najdeme je výlučně na důstojnických vyznamenáních (neznáme je například z nejrozšířenějšího vyznamenání pro poddůstojníky a mužstvo, jakým je Medaile za statečnost – *Tapferkeitsmedaille*⁹), nejčastěji jsou umístěny na zadní straně Vojenského služebního odznaku za 25 odsloužených let (*Militärdienszeichen für Offiziere*), vzácněji se vyskytují na hraně Vojenské služební medaile (*Militärverdienstmedaille*, známé jako *Signum laudis*). Výjimečně se věnování objeví i u Vojenského záslužného kříže (*Militärverdienstkreuz*), jehož zadní strana, pokrytá kromě nejstarších vydání smaltem, mohla být již při výrobě připravena pro gravírování nahrazením smaltu na středovém poli stříbrnou plochou. V ojedinělých případech najdeme věnování dokonce i na císařských řádech.¹⁰

V míře mnohem menší se na vyznamenáních setkáváme s vlastními jmény, jakýmsi „podpisem“ nositele. K ikonickým, ovšem už vzhledem k vrácení dekorací po smrti nositele do řádové kanceláře naprosto výjimečným případům, patří zvučná jména vyrytá na velkokřížích Vojenského řádu Marie Terezie (např. jméno polního maršála Johanna knížete Liechtensteina na hraně kříže, nebo dvojice jmen Laudon a Schwarzenberg na závěsu kříže).¹¹ Výjimkou co do četnosti osobního signování dekorací je právě Dělový kříž, kde se s vygravírovanými jmény majitelů, jejich tituly, vojenskými hodnostmi i jednotkami setkáváme relativně často. I tak ale patří tyto případy k vzácným a sběratelsky

⁸ Souhrnně ORTNER, M. Christian – LUDWIGSTORFF, Georg: *Österreichs Orden und Ehrenzeichen I. 1. Die kaiserlich-königlichen Orden bis 1918*, Wien 2017, s. 20–22. K vybraným exemplářům též např. SEDLÁK, Ladislav F.: *Dekorace v zrcadle času*, Signum IV. řada, č. 14, 2006, s. 496–503.

⁹ Naprosto výjimečné je gravírování s věnováním od důstojnického sboru Otočackého pěšího pluku Graf Jellačič Nr. 79 na bronzové Medaili za statečnost Karla I. z let 1917–1918 (ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 1*, s. 297).

¹⁰ ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden I. 1*, obr. na s. 21.

¹¹ ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden I. 1*, obr. na s. 20.

vyhledávaným – a bylo tomu tak jistě i na konci 19. či počátku 20. století, kdy pět signovaných exemplářů získal do sbírky František Rudolf Chaura.

Armádní kříže ve sbírce Františka Rudolfa Chaury

1. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Na hranách kříže (počínaje heraldicky pravou stranou, spodky písmen orientovány k reversu) vyryto **FELDWL / FRZ BAYER / v. INF:RGT N°36**.

Zlacený bronz, celistvě zachovaný tmavozelený lak, bez stuhy.

Rozměry: šířka 27,7 mm, síla při okraji 2,3 mm, výška závěsu 19,7 mm, šířka závěsu 3,3 mm. Hmotnost: 11,74 g.

Inv. č. H5-50635.

2. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Na hranách kříže (počínaje heraldicky pravou stranou, spodky písmen orientovány k reversu) vyryto **MAJOR** / **ANDREAS** / **BAR:NEU.**, na horní hraně po stranách závěsného očka **F:** a **L:**.

Bronz, celistvě dochovaný tmavozelený lak, bez stuhu.

Rozměry: šířka 27,5 mm, síla při okraji 2,3 mm, výška závěsu (rozpojeného) 20 mm, šířka závěsu 2,9 mm. Hmotnost: 12,19 g.

Inv. č. H5-51392.

3. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Na hranách kříže (počínaje heraldicky pravou stranou, spodky písmen orientovány k reversu) vyryto **Em. Ritter / v. Steinsberg / Granad Oberl**, na horní hraně po stranách závěsného očka (ale v opačné orientaci) **63** a **Regt.** Zlacený bronz, bez laku (odstraněn po celé ploše ramen), bez stuhy.

Rozměry: šířka 27,6 mm, síla při okraji 2,3 mm, výška závěsu 20 mm, šířka závěsu 3 mm. Hmotnost: 11,54 g.

Inv. č. H5-51550.

4. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Na hranách kříže (počínaje heraldicky levou stranou, spodky písmen orientovány k aversu) vyryto **Georg Graf / Waldstein / GeneralMajor**.

Zlacený bronz, zelený lak místy oprýskaný (světlejší odstín způsobený otřením), bez stuhy. Rozměry: šířka 27,5 mm, síla při okraji 2,2 mm, výška závěsu 18,3 mm, šířka závěsu 2,8 mm. Hmotnost: 11,21 g.

Inv. č. H5-55741.

5. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Na hranách kříže (počínaje heraldicky levou stranou, spodky písmen orientovány k aversu) vyryto **Ant.Graf / Waldstein / Wartenberg**.

Zlacený bronz, zelený lak výrazně oprýskaný (zvláště na aversu je téměř odstraněn), s původní průvlečnou stuhou, krácenou a přizpůsobenou k tvarování do volného trojúhelníku. Stuha o šířce 40 mm, černo-žluto-černá (12–16–12 mm).

Rozměry: šířka 27,5 mm, síla při okraji 2,1 mm, výška závěsu 18,5 mm, šířka závěsu 3 mm. Hmotnost: 12,5 g (se stuhou).

Inv. č. H5-55754.

6. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Zlacený bronz, celistvě zachovaný tmavozelený lak, bez stuhy.

Rozměry: šířka 27,7 mm, síla při okraji 2,1 mm, výška závěsu 18,6 mm, šířka závěsu 2,8 mm. Hmotnost: 11,23 g.

Inv. č. H5-50053.

7. Armádní dělový kříž z let 1813/1814

Zlacený bronz, místy mírně ohlazený tmavozelený lak, bez stuhy. Druhotně upravený s rámečkem ve tvaru leopoldovského kříže s prohnutými rameny.

Rozměry: max. šířka (přes hroty kříže) 31,5 mm, min. šířka 27 mm, síla 2,4 mm, výška závěsu 14 mm, šířka závěsu 3,3 mm. Hmotnost: 11,8 g.

Inv. č. H5-50051.

8. Armádní dělový kříž z let 1813/1814, miniatura na průvlečné stužce

Nápisy kráceny, avers **GRATI / FRATIS ET PATRIA / FRANC / IMPAU**; revers **EUROP / LIBERTA ASSERT / 1813 / 1814**.

Tmavozelený lak. Stužka o šířce 23 mm, černo-žluto-černá (7–9–7 mm).

Rozměry: šířka 16 mm, síla při okraji 1,5 mm, výška závěsu 10,5 mm, šířka závěsu 2,1 mm. Hmotnost: 3,06 g (se stužkou).

Inv. č. H5-50052.

Kromě vcelku běžného zlacení jsou kříže č. 1–6 bez druhotných úprav, pouze u kříže č. 3 byl beze zbytku (a tedy záměrně) odstraněn lak. Jen částečná absence laku, pozorovatelná na křížích č. 4 a 5, byla způsobena ohlazením při běžném nošení. Z těchto dvou valdštejských křížů je ohlazenější kříž Antonův a můžeme jen spekulovat, zda je to způsobeno delší dobou nošení, když Anton hrabě Waldstein přežil otce Georga o více než dvacet let. Vzhledem k víceméně rovnoměrnému oprýskání laku na obou stranách valdštejských křížů není vyloučeno, že se strany při nošení měnily, byť předpis jasně hovořil o tom, kde je avers a kde revers. S tím je ostatně spojena i problematika orientace gravírovaných nápisů.

Hodnost, jméno a jednotka šikovatele Franze Bayera (kříž č. 1), ale i jméno a hodnost barona Neue a rytíře Steinsberga (č. 2 a 3) jsou vyryty vůči aversu správně – položíme-li kříž aversem vzhůru, můžeme nápisy přečíst od heraldicky pravé strany, spodky písmen přiléhají k reversu. U křížů obou Valdštejnů je tomu ale naopak, nápisy jsou orientovány spodní částí písmen k aversu. Není zřejmé, zda v tom lze hledat hlubší význam či záměr, kupříkladu v tom smyslu, že nápisy by v onom „opačném“ provedení byly jako-

by heraldicky správně, nápis by byl čitelný z pohledu nositele a začínal by vlevo. Vysvětlením by mohl být i omyl rytce, v případě valdštejských křížů gravírovaných odlišnými rukopisy ovšem patrně dvou rytců. Lze přijmout i vysvětlení, že na orientaci nápisu ani majiteli ani rytci příliš nezáleželo. Rozhodně totiž nejde o ojedinělý jev, na základě pozorování jiných Dělových křížů s vyrytým jménem lze konstatovat, že „opačná“ orientace nápisů je v zásadě běžná.¹² Vysvětlení, že nositelé mohli považovat rubní stranu za lícovou,¹³ se nám nezdá příliš pravděpodobné. Zvláště u vysoce postavených důstojníků a šlechticů lze předpokládat, že věděli, že avers nese panovníkovo jméno.¹⁴

Obsah ani provedení gravírovaného nápisu se neřídily žádným předpisem a byly zcela individuální. Starší z Valdštejnů, Georg, upřednostnil vojenskou hodnost (generálmajor), mladší Anton druhé rodové jméno (Wartenberg). Kříž Andrease barona Neue nese hodnost (major) a křestní jméno, nadporučík von Steinsberg uvedl vedle rytířského titulu i příslušnost ke granátníkům. Oba posledně uvedené exempláře mají ještě jeden neobvyklý detail – gravírované údaje nese i horní hrana kříže po obou stranách závěsného očka. Výše uvedenou možnost libovolné orientace nápisů může snad dokládat i to, že v případě Steinsbergova kříže je údaj o příslušnosti k 63. pluku vyryt vůči nápisu na ostatních hranách opačně.

Kříž č. 7 představuje typickou druhotnou úpravu – bronzový rámeček změnil tvar kříže, odlišný je i kratší závěs. Na vrcholu závěsného očka je sice mincovní značka, na rozdíl od křížů č. 1–6 je ovšem velmi nezřetelná. Nelze vyloučit, že jde o předělaný původní kříž, stejně tak může jít o pozdější soukromou ražbu. Miniatura č. 8 nese obvyklé zkrácené nápisy, římské číslice byly nahrazeny arabskými. Zaujmu snad jen obě obrácená N ve slovech PRIICEPS a FRAIC na aversu, ani to ovšem není jev ojedinělý.¹⁵

¹² Příklad opačného rytí lze podle vyobrazení nalézt např. na kříži generála Eugena hraběte Haugwitz (ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, obr. na s. 107), dále na kříži Johanna svobodného pána Dobrženského (KOLÁČNÝ, I.: *Řády*, obr. na s. 212), opačné umístění je popsáno i u kříže polního maršála Heinricha svobodného pána Hesse (Roman JEDLIČKA: *Dělový kříž polního maršála svobodného pána von Hess*, Signum VI. řada, č. 6, 2014, s. 274–277). Různou orientací nápisů lze vysledovat i na signovaných křížích ve sbírce V. Měřičky uložené v Národním muzeu; opačné rytí nesou dva ze tří křížů.

¹³ U kříže Heinricha svobodného pána Hesse to předpokládá JEDLIČKA, R.: *Dělový kříž*, s. 277.

¹⁴ Případně u jiných rakouských dekorací panovníkův portrét. Výjimku tvoří Vojenský řád Marie Terezie s FORTITUDINI na líci a ozdobným monogramem MT (Marie Terezie) a F (František Štěpán Lotrinský) na reversu.

¹⁵ KOLÁČNÝ, I.: *Řády*, obr. na s. 212 a 213.

Exkurs: Valdštejnové v řadách České šlechtické gardy

S menším odstupem od vítězné bitvy u Lipska zahájila v prosinci 1813 Schwarzenbergova Česká armáda tažení do Francie. Za spojeneckými vojsky se k tažení připojil i rakouský císař František I. obklopený tzv. Českou šlechtickou gardou (*Noblegarde*), uskupením 37 šlechticů¹⁶ z českých zemí, sestaveným patrně již v létě 1813. Iniciátorem vzniku gardy, pověřeným dohledem nad všemi císařskými gardami, byl nejvyšší komoří Rudolf hrabě Wrtna. Vojenské velení gardy náleželo jejímu kapitánovi, generálmajoru Emanuelu hraběti Wratislawovi. Wrtna a dalších 37 šlechticů obdrželo v roce 1814 Český šlechtický kříž (*Böhmisches Adelskreuz*) a samozřejmě jim náležel i Dělový kříž.¹⁷

V řadách gardy táhli do Francie hned čtyři příslušníci starého českého rodu Valdštejnů. Po Wratislawovi druhým nejvýše postaveným mužem ve velení gardy byl plukovník Georg hrabě Waldstein (1768–1825) z duchcovské větve rodu, komoří a rytíř maltéžského řádu, v gardě ve funkci podkapitána.¹⁸ Mezi řadové gardisty patřil jeho syn Anton (1793–1848; obr. 2). Jejich Dělové kříže jsme si výše představili v rámci Chaurovy kolekce. Řadovými gardisty pak byli ještě major Ernst hrabě Waldstein (1764–1832) z mnichovohradištské větve a jeho syn Christian (1794–1858).

Georg hrabě Waldstein se tažení účastnil ještě jako plukovník, na kříži má ovšem uvedenu hodnost generálmajora. K povýšení došlo patrně záhy po ukončení bojů, každopádně ale signování Dělových křížů nemuselo časově souviset s dobou jejich udělení – poměrně extrémním příkladem může být již zmíněný kříž Heinricha svobodného pána Hesse;¹⁹ šlechtický titul, který je na kříži zaznamenán (Heinrich / Freiherr / v. Hess), obdržel totiž až v roce 1849 v souvislosti s udělením Vojenského řádu Marie Terezie. Jistou, časově ovšem mnohem kratší aktualizaci nese i kříž Clemense von Linkera (CLEM. GRAF V. LINCKER / BÖHM N. GARDE-ADJUTANT); v době ustavení gardy a tažení do Francie nosil ještě titul svobodného pána, do hraběcího stavu byl ale povýšen ještě v Paříži v květnu 1814.²⁰ Již výše jsme upozornili, že Georg i Anton Waldsteinové zvolili navzájem odlišný obsah gravírovaného nápisu, snad kvůli

¹⁶ Jmenný seznam členů Noblegardy uvádí např. KOLÁČNÝ, I.: *Řády a vyznamenání*, s. 208–210. ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, s. 122, do velení gardy zahrnuli i hraběte Wrtnu, který ovšem patrně přímo členem gardy nebyl. Více podrobností přináší ubytovací seznam gardy z Paříže z dubna 1814 (MĚŘIČKA, Václav: *Český šlechtický kříž z roku 1814*, Praha 1964, s. 25–27).

¹⁷ Historii České šlechtické gardy a především s ní spjatému výjimečnému vyznamenání – Českému šlechtickému kříži – věnoval velkou pozornost především Václav Měříčka (např. MĚŘIČKA, V.: *Český šlechtický kříž*), příslušné pasáže najdeme i v již citovaných přehledových pracích (KOLÁČNÝ, I.: *Řády a vyznamenání*, s. 208–211; ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, s. 122–125).

¹⁸ V případech císařských tělesných gard se gardové hodnosti neshodovaly s hodnostmi armádními (KOLÁČNÝ, I.: *Řády*, s. 208).

¹⁹ Viz pozn. 12. K jeho osobě HLAVAČKA, Milan – MUNZAR, Zdeněk – VAŠEK, Zdeněk: *S Bohem za císaře a vlast. Čeští důstojníci ve válkách let 1848–1849*, Praha 2018, s. 228; k jeho Dělovému kříži podrobně JEDLIČKA, R.: *Dělový kříž*.

²⁰ MĚŘIČKA, V.: *Český šlechtický kříž*, s. 34.

●□2: Anton Georg Christoph hrabě Waldstein (1793–1848). Litografie Josefa Kriehubera z r. 1836 zachycuje hraběte s oběma vyznamenáními z bojů proti Napoleonovi: Armádním křížem 1813/1814 blíže ke středu těla a Českým šlechtickým křížem.

omezenému prostoru však v něm na rozdíl od hraběte Linkera nezdůraznili příslušnost k České šlechtické gardě. Tu naopak na svém kříži spolu s titulem císařského komořího uvádí další z gardistů, Johann Wenzel svobodný pán Dobržensky (Bar. J. Dobržensky / K. K. Kaemerer / Noble Garde).²¹ Dělový kříž patrně dalšího člena gardy – majora Franze Xavera hraběte Kolowrata – lze identifikovat na základě nově publikovaného vyobrazení, zveřejněno bylo ovšem pouze gravírování jediné strany kříže.²² Dělový kříž se jménem Windischgrätz, uložený ve Vojenském historickém ústavu Praha, patřil Alfrédu Kandidovi (1787–1862), který ovšem na rozdíl od svého bratra Werianda Aloyse (1790–1867) nebyl členem Noblegardy. Známější z obou Windischgrätzů, v té době v hodnosti plukovníka, se do bojů proti Napoleonovi výrazně zapojil v čele krysníků.²³

²¹ KOLÁČNÝ, I.: *Řády*, obr. na s. 212.

²² ORTNER, M. Ch. – LUDWIGSTORFF, G.: *Österreichs Orden II. 2*, obr. na s. 100.

²³ K jeho vojenským zásluhám z let 1813 a 1814 podrobně HLAVAČKA, M. – MUNZAR, Z. – VAŠEK, Z.: *S Bohem za císaře a vlasti*, s. 263–264.